

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2012/06/horvath-peter-de-hogy-jon-ide-kristof-macko-03-01-08/>

Horváth Péter

De hogy jön ide Kristóf mackó?

A szerző bemutatja Olvasmányos történelem 5–8. című tankönyvsorozatát

Az elmúlt években az általános iskolák felső tagozata számára írt új történelem *tankönyvsorozattal* jelentkezett a Nemzeti Tankönyvkiadó. Bő egy évvel ez előtt jelent meg az Olvasmányos történelem sorozat záró, nyolcadikos kötete¹. A sorozat szerzőjeként szeretnék néhány gondolatot elmondani erről a négy tankönyvről.

Elsőként foglalkozunk a sorozatcímmel. Minden történelemtanár rengeteg példát tud mondani azokra az érdekes történetekre, életrajzokra, leírásokra és sok más egyéb anyagra, amelyek felhasználásával a diákok érdeklődése folyamatosan ébren tartható, és hogy melyek azok a „kis színesek”, amelyeket be lehet, be kell építeni a történelemtanításba, hogy az minél több tanuló számára érdekes legyen. Sőt, merjük kimondani: a tárgyunk iránt minimális érdeklődést sem mutató gyerek² számára is „elviselhető” legyen a tanóra és a tankönyvi lecke feldolgozása egyaránt. Keltsük fel tehát minden tanuló érdeklődését a történelem tantárgy iránt³. Ezt a célt hangsúlyozza az új Nemzeti alaptanterv 2012. január végén kiadott szövegtervezete, amely az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) honlapján⁴ olvasható: „Az 5-8. évfolyamon a tananyag feldolgozásának alapelve a történetek elbeszélésén, megjelenítésén alapuló és tevékenység-központú történelemtanítás, amelynek egyik eszköze a jelentős történelmi személyiségek bemutatása...”

A „kis színesek” ugyanakkor nem csak az érdeklődés felkeltésének és fokozásának szempontjából jelentősek, hanem azért is, mert ezekre mintegy rátapadnak azok az ismeretek, amelyeket feltétlenül meg akarunk tanítani. Hogyan? Nézzünk erre csak néhány kiragadott példát! A *példák tényleg kiragadottak*, hiszen a könyvek szöveganyagának körülbelül 50 %-át ezek a kis történetek, életrajzok, öltözködés-, étkezés-, család-, technikatörténeti stb. ismeretek töltik ki – természetesen olvasmányként, azaz kiegészítő anyagként.

Ötödik osztályban látszólag „felesleges” ismeretekkel terheli meg a könyv szövegét – röviden a törzs-, részletesebben a kiegészítő anyagban – az egyes római császárok tetteinek bemutatása. (Pl. Caligula és Néró császárok történetei Suetonius szövege alapján)⁵. Amúgy fel is vethetjük a kérdést: vajon van-e egyáltalán „felesleges” ismeret? Persze a tankönyv szövegmennyiségével igen óvatosan kell bánni, hiszen ha túl sokat markolunk, biztosan kevesebb marad a kezünkben, hiszen a tanulók nagy része bele sem fog egy túl hosszú sikerült lecke feldolgozásába. Az említett két császár tevékenységének néhány elrettentő példáját mégis lényegesnek tartjuk említeni, mert (amellett, hogy ébren tartják az érdeklődést) felhívják a figyelmet a császári egyeduralom jellegzetességére mindössze nyolc leckével az athéni demokrácia tárgyalása után. Másrészt megalapoz egy nagyon fontos történelmi-politikai tanulságot: felhívja a figyelmet a *korlátlan egyeduralom* veszélyeire, amely uralom felett nem áll – mai kifejezéssel szólva – semmilyen alkotmányos

Horváth Péter: De hogy jön ide Kristóf mackó?

A szerző bemutatja Olvasmányos történelem 5–8. című tankönyvsorozatát

kontroll. Ötödikben persze még nem erőltetjük ennek az elméleti következtetésnek levonását, de később, például a nyolcadik osztályos anyagban szereplő véres kezű diktátorok tevékenységének bemutatásakor visszautalhatunk erre a példára.

Még egy ötödikes példa. Látszólag feleslegesen terheli túl a tankönyv szöveg- és képanyagát a Pompeji pusztulásáról szóló közel egy oldalpáros olvasmány⁶. Ugyanakkor mégis fontosnak tartottuk ezt, részben az általános műveltségben betöltött helye okán, részben pedig azért, mert kivételesen érdekes tartalommal bővíti azokat az ismereteket, amelyeket a tanév elején a *régészetről* tanítottunk. (A szinte épen maradt város a hamu alatt; a halottak testének gipszöntvényei stb.)

Hatodik osztályban – és később – természetesen megtanítjuk a *trónviszály* fogalmát. Ezt is értelmetlen lenne definíció-szerűen megtanítani⁷, Ellenben néhány jól megválasztott példa segítségével szerves tartalommal tölthetjük ki. A tankönyvben egyebek mellett I. András és I. Béla ellentéte szerepel: a korona és kard jelenete⁸; később az Árpád-ház kihalása utáni trónviszályok részletesebb taglalása során szerepel egy olvasmány keretében⁹.

A munkásmozgalom egyik vadhajításaként szoktuk tanítani hetedik osztályban az *anarchizmus* fogalmát. Ez szervesen, tartalmasan illeszkedik a tananyagba – és válik minden tanuló számára kézzelfoghatóvá – ha elolvassuk az Erzsébet magyar királyné meggyilkolásáról¹⁰, esetleg II. Sándor cár elleni bombamerényletről¹¹ szóló kiegészítő olvasmányt. Sissi egyéniségének és életének viszonylag részletesebb bemutatása amúgy is indokolt lehet, egyrészt a NAT-vitaanyag egyik célkitűzésének megfelelően (történelmi személyiségek bemutatása), másrészt a „magyarok királynéját” övező nagy érdeklődés, és személyének tulajdonított (nyilván eltúlzott) történelmi szerep miatt.

Természetesen igyekeztünk elkerülni azt a csapdát, hogy a neves történelmi személyiségek élete pusztán érdekességek és anekdoták sora legyen. Deák Ferenc politikai pályájáról *részletesen szól a tankönyv törzsanyaga* (tevékenysége 1848-49 előtt és alatt, a passzív ellenállás vezetőjeként, politikai visszavonulása a kiegyezés után). Egy – hiteles – anekdota segítségével rávilágíthatunk arra, hogy Deák némiképp maga is csalódott a kiegyezésben. 1867 után csak képviselőként segítette a kormányok munkáját, teljesen visszavonult. „Hosszan szeretett üldögdélni a Városligetben. Órákig időzött az Állatkertben, egy Kristóf nevű mackó ketrece mellett. Ő volt a kedvence...”¹² Ebben az esetben a derék mackó az, akire „rátapad” egy – egyébként tartalmatlanul megtanítható – ismeret: a kiegyezés, annak ellenére, hogy (elsősorban Deák zsenialitásának köszönhető) közjogi remekmű volt, mégsem hozta, nem hozhatta vissza tökéletesen az áprilisi törvények által teremtett helyzetet.

Hasonló a hitel és ősiség kérdése a reformkorban. A „hitel” szó asszociációs mezőjét egy mai tizenhárom éves tanuló tudatában a valutahitel, valutaárfolyam, lakáshitel stb. elemek töltik ki. Ha elmeséljük, hogy az ország egyik leggazdagabb főura sem kapott hitelt (pontosabban nagyon nehezen tudott szerezni) egy bécsi banktól¹³, a fogalom mindjárt „helyére kerül”, tehát elveszíti anakronisztikus tartalmát. A példák nyilvánvalóan szinte a végtelenségig sorolhatók lennének.

A nyolcadikos tankönyv a hasonló „kis színes” történetek mellett bővelkedik életrajzokban, s ezek segítségével jól érzékeltethetünk történelmi folyamatokat, törvényszerűségeket. Chaplin és Walt Disney kiegészítő anyagban szereplő életrajza¹⁴ művelődéstörténeti jelentőségük mellett technikatörténeti ismereteket közvetít a mozgófilm, majd a színes és hangosfilm elterjedéséről, s az egyelőre kézzel rajzolt animációs technika megjelenéséről. Szintén egy oldalas olvasmány: „Egy-egy mondat az Egyesült Államok XX.

Horváth Péter: De hogy jön ide Kristóf mackó?

A szerző bemutatja Olvasmányos történelem 5–8. című tankönyvsorozatát

századi híresebb elnökeiről” Woodrow Wilsontól Barack Obamáig¹⁵. További történelmi olvasmány a Gulag-rendszerről szóló részlet Szolzsenyicin művéből¹⁶ és a recski táborról szóló történet Faludy György könyve alapján¹⁷.

Hosszasan folytatható lenne a példák sora, de ez egyrészt felesleges lenne, másrészt azt a benyomást keltheti, hogy az Olvasmányos történelem sorozat elsősorban pusztán érdekes történetek füzére. Erről szó sincs. A fenti példákat annak illusztrálására sorjáztuk, hogy a szokásos – a mindenkori tantervekben evidenciaként szereplő – tananyag mellett nagy súlyt fektettünk az érdekességekre, az olvasmányosságra. Ezzel kapcsolatban felvetődik az a kérdés, hogy hogyan kapcsolódnak a kiegészítő szövegek a tankönyvek törzsanyagához. Erre korábban többféle megoldás született: például egy színes csík a kiegészítő anyag mellett vagy ennek kisebb betűvel való szedése. Mi azt a megoldást választottuk, hogy a törzsanyagban egy kis színes szám jelzi, hogy ezzel a gondolattal kapcsolatban a lap szélén, a keskenyebb hasámban valamilyen érdekességet tartalmazó – azonos számmal jelölt – olvasmányt találunk. Abban az esetben pedig, ha a kiegészítő anyag hosszabb terjedelmet igényel, akkor az nem a lap széli B hasámban, hanem a leckék közötti külön olvasmányban szerepel. Ilyen önálló olvasmány több mint a leckék feléhez tartozik: a négy tankönyv leckéinek száma összesen 166, s ezek között összesen 100 olvasmány található.

A sorozatban nagy hangsúlyt kapnak a képek. Minden tanár tudja, hogy egy jól megválasztott illusztráció sokszor többet mond el, mint akár egy oldalnyi leírás ugyanarról a témáról. A rajzok egy része inkább didaktikus jellegű, más részük fantáziarajz. Az előbbi egy eszköz vagy eljárás ábrázolása, minden esetben gondolkodtató feladattal. Példaként szerepeljenek a következők. Az ötödikes könyv Aratás sarlóval című képe ezzel a feladattal: „Figyeld meg, hol vágják el a gabonát! Mekkora a gabona kalásza?” A hatodikosból egy emberalak rajza a középkori hossz mértékegységek jelölésével (öl, arasz, rőf, láb); illetve egy szép félbemetszett rajz a tipikus középkori várról. Ez utóbbi feladata: „Mondd el, ki mivel foglalkozik!” Egy példa a hetedikes könyvből: a szemafor-távíró és a Morse-távíró rajza. Az előbbi működésének vázlatos leírása utáni kérdés: „Mi az oka annak, hogy a Morse-féle szerkezet forradalmasította a közlekedést?” Hasonlóképp technikai (jelen példánkban haditechnikai) a nyolcadikos könyv két didaktikus ábrája. A szonár és a zuhanóbombázó rajza. Mindkét esetben az a feladat, hogy a rajz (és a könyv szövege alapján) elemezzük, hogyan működtek ezek a masinák. A hetedikes könyv három rajza a gabonaörlés történetét ábrázolja: kézi örlés – örlés malomkövekkel – örlés acél hengerekkel.

A fantáziarajzok elsősorban a tanulók képzeletét mozgatják meg, általában konkrét megfigyelési szempontok szerepeltetésével (athéni piactér, görög háromevezősoros hajó, a falanx, Hannibál az Alpokban, a középkori uradalom, kolostor és a város, gyermekmunka ábrázolása egy angliai szénbánya metszetrajzán, Magyarország főbb nemzetiségeinek jellegzetes viselete a XIX. században; egy elképzelt határszakasz a vasfüggönyről).

Érdekes példát jelenthetnek azok a képpárok, amelyeket általában a lelet és a rekonstrukció összevetésének szoktak nevezni. Ilyen két egyforma méretű kép szerepel például a hatodikos könyvben: a mai Buda egyik utcájáról készült fénykép és *pontosan* ugyanez az utcarészlet a XV. században – ahogy a rajzoló elképzelte; a diósgyőri vár napjainkban egy légi felvételen, illetve a vár rekonstrukciós rajza, vagy a Lánchíd képe a XIX. század közepén és egy mai fényképen.

Részben képek, részben leírások segítségével igyekeztünk nagy hangsúlyt adni az életmód-történeti ismereteknek. Rajzok alapján ismerkednek meg a tanulók az öltözködés történetének főbb állomásaival a tógától a XVIII-XIX. századi nemesi, polgári és paraszti

Horváth Péter: De hogy jön ide Kristóf mackó?

A szerző bemutatja Olvasmányos történelem 5–8. című tankönyvsorozatát

viseleten, majd a miniszoknya megjelenésén keresztül a farmernadrág „forradalmáig”. Külön olvasmányok szólnak a gyerekek életéről az athéni iskolától kezdve a cserkészmozgalmon, majd az úttörőmozgalmon át a megújuló cserkészmozgalomig. Az életmód-történeti ismeretek érdekes szelete az étkezés története is. Számos ilyen jellegű „kis színes” szerepel a sorozat köteteiben. A tanulók legnagyobb meglepetésére a középkorban – fában szegény területeken – olyan drága volt a tüzelőanyag, hogy kenyeret évente csak ötször-hatszor sütöttek, a tanulók ezen általában meg szoktak lepődni. „A kőkeményre száradt kenyeret baltával darabolták. A szeleteket levesbe mártogatták, hogy meg tudják enni.”¹⁸

Itt térjünk ki a tanulók tevékenykedtetésének egy viszonylag ritkán alkalmazott módjára. Az ókori és középkori anyagrészeket feldolgozó (tehát 5. és 6. osztályos) kötetekben sok helyütt szerepel egy kis rajzzal illusztrált kiegészítő olvasmány *Te is meg tudod csinálni!* címmel. A középkori étkezésről szóló fejezetnél például a ciberele készítésének módja szerepel¹⁹. S miután sok gyerek szereti meginni a kovászos uborka levét, méltán népszerűvé válhat ez az olcsó itóka is²⁰. Hasonló *Te is meg tudod csinálni!* leírások szerepelnek még az íjról, a római őrtorony és egy jurta makettjéről, a papír készítéséről.

Kevésbé gondolkodtató, de – érzelmileg – motiváló hatásúak a híres filmek egy-egy jelenetét ábrázoló képek (standfotók), hiszen ezeken a gyerekek azokat a hírességeket láthatják, akikkel a moziban, vagy nap, mint nap a televízióban találkozhatnak. Itt sem a teljesség igényével: Colin Farell (Nagy Sándor)²¹; Gérard Depardieu (Kolumbusz)²²; Csányi Sándor (dzsentrik kártyáznak a Rokonok című filmben)²³; Clint Eastwood (szigorú tekintettel, mindkét kezében colttal)²⁴; Tom Hanks (a normandiai partraszállás közben a Ryan közlegény megmentése című filmből)²⁵ stb.

A szöveges és képi humor lehetőségeit is igyekeznek kihasználni tankönyveink. Korabeli viccek és anekdoták, illetve az adott korról szóló – sokszor fekete – humorral átítatott szövegek, egy ókori római színész sírfeliratától kezdve („Sokszor meghalt már, de így még soha.”) a XX. századig. Kihagyhatatlan a korabeli – természetesen hiteltelen – anekdota arról a párbeszédéről, amelyet Roosevelt elnök folytatott külügyminiszterével 1941 végén, értesülve Magyarország hadüzenetéről²⁶.

Az ötödikes könyv képanyagának tréfás részét képezik korunk egyik legismertebb magyar karikaturistájának, Sajdik Ferencnek rajzai. Az egyiken például egy őskori ember bandukol, kezében bőrdöng a következő címkéssel: Afrika, Jáva, Peking. Az út szélén útjelző tábla mutat Vértesszőlős irányába²⁷. Másik karikatúrán az anyafarkas szoptatja Romulust és Remust – cumisüvegből²⁸. Később, ahol lehetőség van rá, korabeli karikatúrák szerepeltetése és feldolgozó kérdések segítségével való elemzése segíti a tananyag könnyed elsajátítását.

A rajzok, fényképek mellett térképvázlatok egészítik ki a könyveket. Nem azzal a céllal, hogy feleslegessé tegyék a történelmi atlasz használatát. (A történelmi atlasz mindenkorai használatára hívja fel a figyelmet a tankönyvben a földgömbpiktogram , megfelelő feladatokkal.) A tankönyvben azért szerepeltetünk térképvázlatokat, hogy a tárgyalt térség topográfiája képzeletben se szakadjon ki az egész földrész vagy akár az egész földgolyó képéből. Ha az ókori Hellászról szóló ismereteket kizárólag egy Balkán-félszigetet és környékét ábrázoló térkép segítségével tanítjuk meg, akkor a tanulók valószínűleg ebben a térségben jól tudnak majd tájékozódni („Milyen égtáj felé induljunk Athén kikötőjéből Kréta szigete felé? Körülbelül hány kilométert kell hajóznunk? Ha egy korabeli hajó nagyjából tíz kilométert tesz meg óránként, mennyi idő alatt jutunk el oda?” stb.), de ez a terület így nem válik a képzet szintjén szerves részévé Európának, illetve a

Horváth Péter: De hogy jön ide Kristóf mackó?

A szerző bemutatja Olvasmányos történelem 5–8. című tankönyvsorozatát

világ képének. Úgy fognak tájékozódni a Balkán-félsziget térképén, mint egy társasjáték fantázia-birodalmának játéktábláján.

Az új térségeket feldolgozó témakörök első leckéjének elején kicsiny, pusztán körvonalakat használó térképet találunk, színnel jelölve bennük a tárgyalandó államot (birodalmat). Ezek a *Hol járunk?* című térképek. A hatodikos könyv első fejezetében az iszlámról szóló lecke címe melletti Hol járunk? Közép-Európa, Közel-Kelet és Észak-Afrika kontúrvonalain belül zöld folttal ábrázolja az Arab Birodalmat – legnagyobb kiterjedésében²⁹. Szöveges topográfiai adatként pedig csak egy pont, mellette a Mekka szó. A hetedikos könyv olasz és német egységről szóló leckéjének kezdetén Európa kicsiny körvonalas térképén lila folttal a kialakuló egységes olasz, rózsaszínnel pedig a német állam³⁰. Itt egy helynév sem szerepel, hiszen a részletes topográfiai követelményeket amúgy is a történelem atlasz használatával kell megtanítani és gyakoroltatni.

A földgömb piktogramhoz hasonlóan nagyon sok olyan szerzői, szerkesztői és képszerkesztői megoldást találunk a négy könyvben, amelyekből kitetszik, hogy szigorúan egységes elvek alapján készített sorozatról van szó. Mindegyik lecke két függőleges hasábra tagolódik. A szélesebb (az A hasáb) tartalmazza a törzsanyagot, míg a másik a kiegészítő olvasmány-anyagot, valamint elsősorban itt szerepelnek különböző típusú feladatok. Mindegyik kötet tartalmaz kislexikont a *-gal jelölt szavak, kifejezések magyarázatával. A kislexikon mellett a könyvek végén szerepel a tankönyvben megjelenő új szakszavak külön *ismételt* magyarázata is (az új szakszavakat a tankönyv szövege amúgy is megmagyarázza). Egyetemes és magyar történelmi kronológia valamint név- és fogalommutató zárja le mindegyik kötetet.

A négy kötet szerkezete, a nagy történelmi korszakok fejezetre osztása a megszokott módon történik. Gyakran felmerül az a kérdés, főleg nyolcadik (esetleg már hetedik) osztályban, hogy külön egyetemes és külön magyar fejezetek kövessék-e egymást, vagy pedig egy fejezeten belül váltakozzanak ezek. Az utóbbi megoldás hívei azzal érvelnek, hogy sokszor – különösen a XX. században – napról napra követik egymást a lényeges világtörténelmi és magyar történelmi események, tehát logikátlan lenne ezeket több hetes „csúszással” tanítani. A mi megoldásunk mégis az egyetemes és magyar történelmi témakörök külön fejezetben való tárgyalása; véleményünk szerint ez egyszerűsíti a tanulók munkáját. Egy kivételt ez alól is tettünk: a második világháború esetében. Az 1941. március végi – április eleji vagy az 1941. június végi események tárgyalásakor túlságosan szoros az összefüggés az egyetemes és magyar történelmi események között. Így a második világháborúról egy fejezet szól, melynek utolsó két leckéje tárgyalja hazánk háborús részvételét. Így nem múlnak el hetek 1941. június 22.; és június 26-27. eseményeinek tanórai feldolgozása között.

A fejezetek sorrendjével kapcsolatban még két jellegzetességre hívjuk fel a figyelmet. A megszokottól eltérő módon a történelem forrásairól szóló fejezet (Hol rejtőzik a múlt?) nem az első, hanem a második fejezete az ötödikes könyvnek. Tapasztalatunk szerint ugyanis a tanulók ötödik osztály szeptemberében arra készülnek, „azt várják el” az első történelemórától, hogy azok az őskori emberről, a tűzgyújtás ősi módjáról, a mamutvadászatról stb. szóljanak, ne pedig elvontabb ismereteket közvetítsenek (tárgyi és írott források, népszokások stb.) Szervesebben építjük a tananyagba a forrásokról szóló bevezetést, ha először feldolgozzuk az őskorról szóló leckéket (jelen esetben hatot), majd utána tárgyaljuk a történelmi kutatás alapjairól szóló ismereteket, például ehhez hasonló bevezetéssel:

Horváth Péter: De hogy jön ide Kristóf mackó?

A szerző bemutatja Olvasmányos történelem 5–8. című tankönyvsorozatát

- Tanár: Vajon honnan tudjuk mindazt, amit az őskori emberről tanultunk?
- Tanulók: Könyvekből.
- Tanár: Igen, de azokat a könyveket milyen ismeretekre támaszkodva írták meg? Stb.

Még egy szokatlan szerkezeti megoldás. A hetedikes tankönyv 1848–49-es forradalomról és szabadságharcról szóló fejezete nem ér véget Világossal (esetleg Araddal), hanem tartalmazza a megtorlásról, önkényuralomról, illetve az ellenállás különböző formáiról szóló ismereteket. A fejezet utolsó leckéje feldolgozza, hogy a Habsburg Birodalom ereje kül- és belpolitikában megroppant, ezért „...*Magyarországgal való megbékélésre, azaz kiegyezésre volt sürgősen szüksége. Az önkényuralom ideje lejárt.*”³¹ Véleményünk szerint a hazánk önállóságának visszaállítására irányuló törekvésének „ingamozgása” emígy teljes: a felvilágosult abszolutizmus *németesítő*, birodalmi egységet célzó politikája → majd a *nemzeti ébredés és a reformkor* eredményei → ez után a szabadságharc és annak „tetőpontja” (legalábbis az önállóságot, sőt függetlenséget illetően): a *trónfosztás* → ezt követően a *teljes beolvasztás kísérlete és annak kudarca*. Az inga kilendült erre és arra, mindig túllendült a nyugalmi pontján, míg végül megállt a holtpontra. A reális lehetőségek nullpontján. (Ez nevezhető „reális kompromisszum”-nak.)

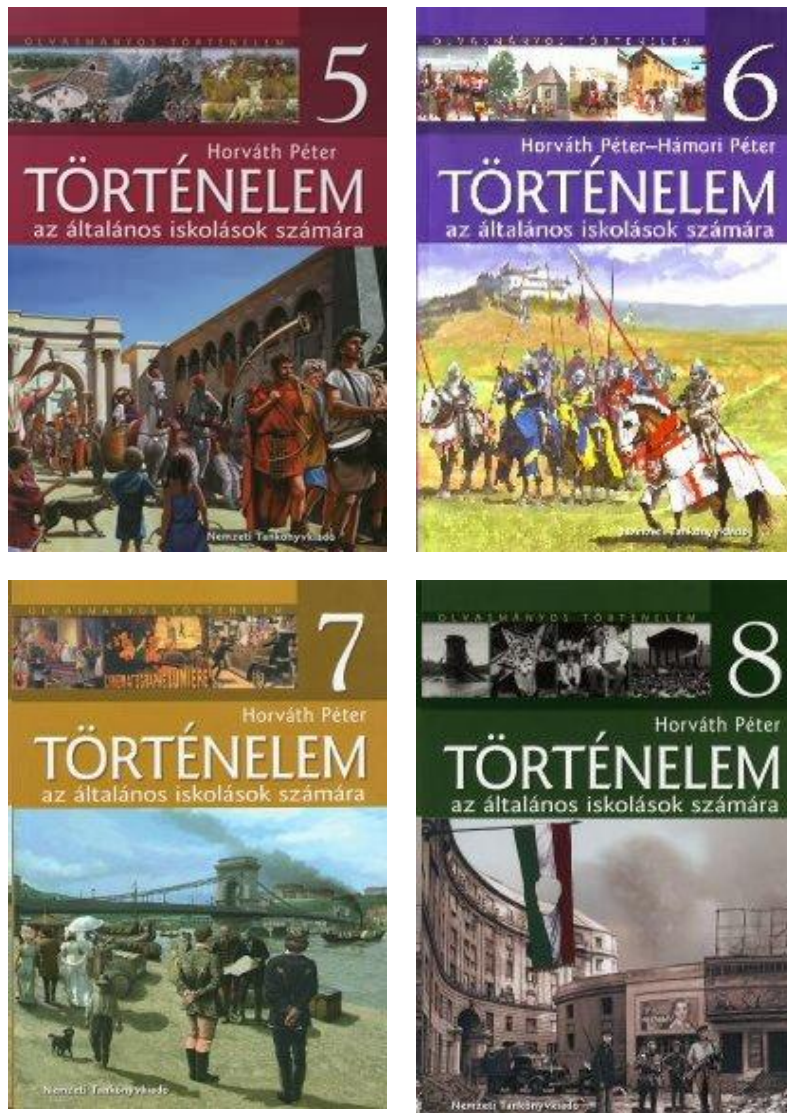
Különböző módokon mozgósítanak a tankönyvek a könyvtári (esetleg szaktantermi) *kutatómunkára*. Elsősorban a História és Rubicon folyóiratok cikkeivel kapcsolatban szerepelnek feladatok (a konkrét évfolyam és lap feltüntetésével, például: „*Nézz utána [például a Rubicon című folyóirat 2005/1-2. számának 6. oldalán], hogy honnan származnak a politikai jobboldal és baloldal kifejezések!*”³²), valamint a Magyar értelmező kéziszótár használatára sarkallnak igen sok helyütt a könyvek. Nem csak cikkeket, de egész könyveket ajánlunk minden fejezet végén egy-egy felsorolásban: „*További olvasgatásra, nézegetésre ajánljuk*”. Ha a könyvajánlat a lecke szövegében szerepel, úgy a piktogram hívja fel erre a figyelmet. Sokfelé internetes pontokkal találkozunk a tanulók (@ piktogram). Kossuth „Cassandra-levelének” kapcsán szereplő feladat például: „*@ Nézz utána, ki volt Cassandra, és igaza volt-e jóslatában! (Az interneten Kasszandraként találod meg.)*”³³ Itt térjünk ki egy gondolat erejéig a forráselemzés kérdésére. Vitathatatlanul helyes az az alapelv, hogy az általános iskolai történelemtanításnak a történetekből, míg a középiskolainak a forrásokból kiindulva kell a tevékenységközpontú történelemtanítást szolgálnia. Ugyanakkor mindig is lesznek átfedések. Középiskolában is alkalmazunk történeteket részben motivációs céllal, részben az óra színesítésére, de legfőképp indukciós anyagként. Általános iskolában pedig forrást elemzünk már akkor, ha egy régészeti lelőhely fényképét beszéljük meg, felolvassuk és néhány kérdéssel megbeszéljük a marathóni csata történetét (Hérodotosz) vagy Caesar meggyilkolását (Suetonius). Ezek – és természetesen az életkori sajátosságok – persze csak a forráselemzés első lépésének tekinthető forrásértelmezési gyakorlatokra nyújtanak lehetőséget (szövegértési kulcskompetencia). Ugyanakkor már ötödik osztályban továbbgondolásra is alkalmas kérdéseket tehetünk fel – pl. Hammurapi törvénykönyvének kapcsán. („*Hány csoportra osztja a törvénykönyv a babiloni társadalmat?*”³⁴ – és így mindjárt nem a rabszolgák és rabszolgatartók sémájában kell gondolkodnunk.) Első alkalommal részletes, és feltehetően egész órát kitöltő forráselemzésre sorozatunkban is az Áprilisi törvénykönyv kapcsán nyílik lehetőség³⁵ (ahogy korábban Helméczy Mátyás könyvében is itt szerepelt először részletes forráselemzés); bár rövidebb (feltehetően 15-20 perces óraszeletet kitevő) forráselemzésre a hetedikes könyv már a Martinovics-féle köztársasági mozgalom programja kapcsán sort kerít³⁶.

Horváth Péter: De hogy jön ide Kristóf mackó?

A szerző bemutatja Olvasmányos történelem 5–8. című tankönyvsorozatát

Az egységes szerzői (szerkesztői) elveket jelzi, hogy az egész sorozatban minden lecke szigorúan új lapon kezdődik. Régebbi tankönyvek kapcsán nem egyszer tapasztaltuk ugyanis, hogy még egy-két jó képességű, de pillanatnyilag tanácstalan tanuló is ezzel a kérdéssel fordul a tanárhoz az óra végén: „*Most akkor meddig is kell megtanulni?*” Minden lecke rövid (körülbelül 5 soros) motivációs céllal írt bevezető olvasmánnyal kezdődik. Ez átvezet az előző anyagokból, és röviden jelzi, miről szól a következő lecke. A könnyebb áttekinthetőség érdekében a leckék a szokásosnál több – átlagosan négy – alfejezetre tagolódnak. Minden leckét összefoglaló kérdéssor és (táblai vázlatként is használható) összefoglaló vázlat zárja. Az összefoglaló kérdések típusuk szerint vegyesek: részben reprodukív módon ellenőrzik az elsajátított ismereteket, részben továbbgondolásra, feladatok megoldására indítanak.

Az Olvasmányos történelem sorozat egységességét jelzi, hogy minden kötetéhez készült munkafüzet és témazáró feladatlap is, amelyekről egy következő alkalommal szólunk.

A tankönyvcsalád példányai (fotó: Nemzeti Tankönyvkiadó)

Horváth Péter: De hogy jön ide Kristóf mackó?
A szerző bemutatja Olvasmányos történelem 5–8. című tankönyvsorozatát

JEGYZETEK

1. HORVÁTH Péter (2007): Történelem 5. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. (= Történelem 5.) Raktári szám: 00575; HORVÁTH Péter – HÁMORI Péter (2008): Történelem 6. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. (= Történelem 6.) Raktári szám: 00675; HORVÁTH Péter (2009): Történelem 7. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. Raktári szám: 00781; (= Történelem 7.) HORVÁTH Péter (2010): Történelem 8. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. Raktári szám: 00881. (= Történelem 8.)
2. Az elmúlt körülbelül 50 év felmérései szerint tárgyunk népszerűsége a tanulók körében az első és harmadik helyezés között változott, tehát mindenképpen „dobogós” helyen volt.
3. A szerző természetesen elfogult. (H. P.)
4. www.ofi.hu (lásd e számunk Közlemény rovatában is)
5. Történelem 5. 121.
6. Történelem 5. 123.
7. Általában nem is szabad tantárgyunkban definíció-szerű meghatározásokkal dolgozni. Egy-két kivétellel – például: „A kódex középkori, többnyire latin nyelvű, kézzel írott könyv.”
8. Történelem 6. 62.
9. Történelem 6. 80.
10. Történelem 7. 137.
11. Történelem 7. 137.
12. Történelem 7. 151.
13. Történelem 7. 69.
14. Történelem 8. 14.
15. Történelem 8. 18.
16. SZOLZSENYICIN, Alekszander (1989): A Gulag szigetecsoport. Új Idő Kft., Budapest
17. FALUDY György (2005): Pokolbeli víg napjaim. Alexandra Könyvkiadó, Budapest
18. Történelem 6. 14.
19. Történelem 6. 15.
20. „...Először is vásárolj korpát (kapható nagyobb áruházakban vagy a bioboltokban). Két vizespoháryit mérj ki egy edénybe, és önts rá egy liter langyos vizet. A tetejére tegyél két szelet kenyeret. Az edényt helyezd meleg, de nem forró helyre! Egy hét múlva szűrd le!”
21. Történelem 5. 93.
22. Történelem 6. 121.
23. Történelem 7. 156.
24. Történelem 7. 124.
25. Történelem 8. 77.
26. Történelem 8. 85.
27. Történelem 5. 25.
28. Történelem 5. 102.
29. Történelem 6. 22.
30. Történelem 7. 120.
31. Történelem 7. 116.
32. Történelem 7. 150.
33. Történelem 7. 146.
34. Történelem 5. 39.
35. Történelem 7. 96-97.
36. Történelem 7. 60.